

NR 37

Perenner

Perenner är vackra blommor som kommer igen år från år och som vi gärna vill ha i vår trädgård. Perenn betyder just evig, beständig. Det vi kallar perenner i trädgården är de örtartade, fleråriga växterna, de som vissnar ner varje höst men alltid kommer igen till våren. Det är således bara de underjordiska delarna som övervintrar. Med perenner i trädgården kan man planera så att man har olika blommande växter från vår till höst. De är för det mesta lättskötta växter bara de får rätt förutsättningar från början.

Tips för en vacker perennrabatt

Låt planeringen av rabatten ta tid. Även om det alltid går att flytta, göra om och komplettera så vinner man på att ha en grundstomme klar. Gör en skiss. Välj växter utifrån läget på rabatten. Det finns perenner för alla lägen: soligt, skuggigt, torrt, fuktigt. Beräkna hur många plantor som får plats. Placera de högsta perennerna längst bak eller i centrum av en friliggande rabatt. Plantera hellre flera plantor av samma växt än att blanda för många olika. Man kan placera perennerna utifrån olika teman t ex färger, bladformer, höga, låga, marktäckare, gammaldags perenner, fjärilsväxter eller rariteter. Det roligaste är nog att ha en rabatt som blommar under lång tid. Men en renodlad rabatt med t ex pioner har också sin tjusning även om den blommar under en kort tid. Den har ett friskt och vackert bladverk även efter blomningen. En perennrabatt som inte blommar hela sommaren kan förstås kompletteras med sommarblommor.

Dekorativa blad

Många perenner är också odlingsvärda enbart för bladens vackra färger och former. Med sådana kan man skapa en färgrik rabatt – utan en enda blomma. I skuggiga lägen är det särskilt tacksamt att använda bladväxter eftersom det finns färre blommande perenner att välja bland. Några exempel på perenner med vackra blad är brokfunkia, broklungört, rödblåg alunrot, lammörön, röd kvanne, lavendel, japansk malört, ormbunkar, parasollblad, randgräs, revsuga, salvia, sebragräs, silvertistel, skuggröna, sockblomma, ulleternell.

Jorden

Utgå antingen från den jord som finns och välj växter därefter eller förbättra jorden utifrån de krav de önskade växterna har. Men de naturliga förhållandena går inte att förändra hur mycket som helst. Resultatet blir oftast bäst om man försöker anpassa växtval efter vilken naturtyp som finns runtomkring. På en torr, mager skogsmark är det svårt att anlägga en fuktäng eller perennrabatt med kraftigt växande, näringskrävande perenner som riddarsporre

FOTO: ULRIKA FLODIN FURÅS

Olika sorters ormbunkar är ett vackert inslag i skuggplanteringar.

och stormhatt. Och på en lerig jord ska man inte plantera surjordsväxter som t ex vivor ... De flesta perenner trivs i väl-dränerad, humusrik jord. Både lerjordar och sandjordar kan förbättras med mull i någon form; kompost, torvmull, barkmull. Dräneringen är viktig eftersom växterna kan dö om de står för blött så att det inte kommer luft till rötterna. Men det finns förstås undantag som t ex damm- och strandväxter. För att rabatten ska bli så lättskött som möjligt för lång tid framöver ska jorden vara fri från fleråriga ogräs som tistel, kvickrot och kirskaål. Fröogräs kan vara till besvär de första åren, innan perennerna växt till sig ordentligt, men sedan konkurreras de ut av perennerna. Marktäckande perenner är särskilt effektiva på att hämma ogräs.

FOTO: ULRIKA FLODIN FURÅS

Blå bergvallmo, *Meconopsis betonicifolia*, trivs i surjord och i skuggiga lägen.

Gödsling

Grundgödsla jorden före plantering med något naturligt gödselmedel t ex kogödsel, hönsködsel eller kompost. Ett tillskott av benmjöl gynnar rotbildning och blomning. Kalk kan behövas till kalkälskande växter om jorden har ett lågt pH-värde. Surjordsväxter ska inte kalkas utan kan behöva ett tillskott av naturlig torv som är sur i sig. Ge i fortsättningen en gödselgiva varje vår i form av kompost eller hönsködsel. På hösten kan man komplettera med benmjöl.

Skötsel

Höga perenner behöver ofta stöd för att inte knäckas av vind eller sin egen tyngd. Pinnar, nät, ringar, galler är några alternativ. Vissa perenner kan blomma om under sommaren om de klipps ner efter blomning, t ex löjtnantshjärta, stjärnflocka och binka. Annars är det en fördel att låta de frusna, nervissnade perennerna stå kvar över vintern och klippa ner dem först till våren. Dels skyddar de gamla bladen rötterna, dels kan gamla blomställningar innehålla frön som blir värdefull mat åt fåglar. En del perenner som breder ut sig i sidled blir lätt glesa eller döda i mitten. Då är det dags att dela och plantera om. Plantera om vårblommande perenner på sensommaren/hösten och höstblommande på våren. Då stör man plantan minst.

Förökning

Många perenner kan sås med frö. Det gäller framförallt rena arter. Sorter däremot förökas oftast med sticklingar, genom delning eller med rotbitar för att behålla sortäktheten. Allt fler fröfirmor har numera fröer till perenner i sitt sortiment. Perenner kan sås i stort sett under hela säsongen. En del behöver en köldperiod över vintern för att gro och ska därför inte sås förrän på hösten. Uppgifter finns på fröpåsarna eller i litteratur om perenna växter. Sticklingar och delning se **Lätt om Odling nr 36**.

FOTO: ULRIKA FLODIN FURÅS

Vita solhatten eller rudbeckian 'Alba' trivs i soliga lägen och blommar från sensommaren och in på hösten.

Vinterskydd

Det är oftare vinterns väta än dess köld som tar död på perenner. Vissa perenner är speciellt känsliga för fukt t ex blå bergvallmo, daggranunkel, lewisia och salvia. Skydda dem med en skiva så att inte regn och snö tränger ner och gör plantan och jorden för blöt. Lägg luftigt ris eller torra löv under skivan för att skydda mot sträng kyla. För även sträng kyla kan skada mindre härdiga perenner. Särskilt i trakter där det är ont om snö kan ett skyddande lager med torra löv och ris vara ett bra skydd.

Lättodlade perenner för olika lägen - ett urval

SOLIGT, TORRT

AUBRIETIA
Aubrieta x cultorum
BACKSIPPA
Pulsatilla vulgaris
FETBLAD OLIKA ARTER
Sedum sp
FINGERÖRT
Potentilla tonguei
KANTNEPETA
Nepeta x faassenii
KÄRLEKSÖRT
Sedum telephium
LAVENDEL
Lavandula angustifolia
MOSSFLOX
Phlox subulata
PRAKTSTENÖRT
Aurinia saxatilis
RÖLLIKA
Achillea millefolium
TIMJAN OLIKA ARTER
Thymus sp

TOVSIPPA
Anemone sylvestris
ULLETERNELL
Anaphalis triplinervis

SOLIGT, FUKTIGT

BROKFUNKIA
Hosta undulata
FACKELBLOMSTER
Lythrum salicaria
FÖRGÄTMIGEJ
Myosotis scorpioides
KLIPPSTÄNDS
Ligularia dentata
PENNINGBLAD
Lysimachia nummularia
SPIRSTÄNDS
Ligularia przewalskii
STRANDIRIS
Iris sibirica
TRÄDGÅRDSSMÖRBOLL
Trollius x cultorum

SKUGGIGT, TORRT

GULLTÖREL
Euphorbia polychroma
HJÄRTBERGENIA
Bergenia cordifolia
JÄTTEDAGGKÅPA
Alchemilla mollis
MYSKMADRA
Galium odoratum
NUNNEÖRT
Pseudofumaria lutea
NÄVOR OLIKA ARTER
Geranium sp.
SKUGGBRÄCKA
Saxifraga umbrosa
VINTERGRÖNA
Vinca minor

SKUGGIGT, FUKTIGT

ASTILBE
Astilbe arendsii
BROKLUNGÖRT
Pulmonaria saccharata
DAGGFUNKIA
Hosta sieboldiana
HUMLEBLOMSTER
Geum rivale
JÄTTERAMS
Polygonatum x hybridum
ORMÖGA
Omphalodes verna
RÖDKVANNE
Angelica gigas
SILVERAX
Cimicifuga racemosa
STJÄRNFLOCKA
Astrantia major
STRUTBRÄKEN
Matteuccia struthiopteris

SURJORDSVÄXTER

BLODÖRT
Sanguinaria canadense
HÖSTGENTIANA
Gentiana sinoornata
NUNNEÖRT OLIKA ARTER
Corydalis sp.
TREBLAD OLIKA ARTER
Trillium sp.
VIVOR OLIKA ARTER
Primula sp.

KALKÄLSKARE

AUBRIETIA
Aubrieta x cultorum
BRUDSLÖJA
Gypsophila paniculata
BRÄCKOR
Saxifraga sp.
FINGERÖRT
Potentilla tonguei
LUKTPION
Paeonia lactiflora
PRAKTSTENÖRT
Aurinia saxatile
SOLBRUD
Helenium autumnale
STÄPPSALVIA
Salvia nemorosa
VÄRGENTIANA
Gentiana acaulis
MARKTÄCKARE AUBRIETIA
Aubrieta x cultorum
HJÄRTBERGENIA
Bergenia cordifolia
MOSSFLOX
Phlox subulata
REVSUGA
Ajuga reptans
ROSENPLISTER
Lamium maculatum
SILVERARV
Cerastium tomentosum
SKUGGRÖNA
Pachysandra terminalis
SOCKBLOMMA
Epimedium rubrum
STJÄRNKLOCKA
Campanula poscharskyana
TIMJAN
Thymus sp.
VINTERGRÖNA
Vinca minor

HÄCKBILDARE

AMERIKANSKT ÄLGGRÄS
Filipendula rubra
ELEFANTGRÄS
Miscanthus 'Gigantus'
KÄRRTÖREL
Euphorbia palustris
PARKSTÅNDS
Senecio sarraceniensis
PERENN SOLROS
Helianthus decapetalus
PLYMSPIREA
Aruncus dioicus
ROSENFLOCKEL
Eupatorium purpureum
VIPPVALLMO
Macleaya cordata

SOLITÄRER

GULLSTAV
Ligularia stenocephala
MOSE BRINNANDE BUSKE
Dictamnus albus
PIONER
Paeonia sp.
PLYMSPIREA
Aruncus silvestris
SILVERAX
Cimicifuga racemosa
TRÄDGÅRDSRIDDARSPORRE
Delphinium x hybridum
TRÄDGÅRDSSTORMHATT
Aconitum x bicolor

